Adatvédelem és megújulás

Az adatvédelem Európa szerte kamaszkorba lép, sőt idén ünnepelhettük az első adatvédelmi tárgyú nemzetközi jogi dokumentum létrejöttének 30 éves évfordulóját. A hazai jogfejlődés is az adatvédelem újra kodifikálásának ígéretét hordozza. Az Európai Unió nem csupán ünnepel, hanem az adatvédelem közösségi jogának korszerűsítésén dolgozik. Érdemes tehát áttekinteni, mely területeken vált kényelmetlenné az adatvédelem útjain kitaposott cipő.

ÚJ JOGI ALAPOKON

Az új Alaptörvény újraszabályozta az adatvédelem, az információszabadság jogi alapjait is. Az idén még hatályos Alkotmányban külön paragrafusok szabályozták az információs önrendelkezési jog két pillérét, az adatvédelmet és a közérdekű adatok nyilvánosságát. A hasonló tárgyú alapjogoktól (jóhírnév, magánlakás védelme, szólás- és véleményszabadság) szerkezetileg távolabb, egymáshoz közel, azonos cikk alá került a két információs alapjog. Érvényesülésüket sarkalatos törvénnyel létrehozott, független hatóság ellenőrzi majd a jövőben. Az új rendelkezés szűk értelmezése mellett csak a hatóság létrehozása a sarkalatos törvény tárgykörébe utalt terület, így az adatvédelem tárgyi szabályrendszere akár könnyebben is módosítható lesz a jövőben.

Az ombudsmanra épülő rendszer hatósággal történő felváltása az adatvédelem hétköznapjainkban betöltött szerepét jelentősen megnövelheti. Hasonlóvá válhat például a munkavédelemhez, melyet szintén országos hatáskörrel bíró hivatal felügyel. A hatósági kötelezés, ellenőrzés jóval erősebb állami felügyeletet eredményez. Az ombudsman gyakorlata döntően állásfoglalásokra épül. Ezek a nyilvánosság erejével hatnak, de „puha" eszközök. Állami kényszerrel is érvényesíthető döntést nem tartalmaznak, jogorvoslat nincs ellenük. A hatósági szerep várhatóan egységesebb adatkezelési gyakorlatot, eredményez, amelyben a végső álláspont kialakítása előtt az adatkezelők is megmérettethetik érveiket.

TECHNIKAI FEJLŐDÉS – ADATVÉDELMI STABILITÁS

Az internet úgy vált milliók életének mindennapi részévé, hogy közben az adatvédelmi szabályok a hetvenes évek nagygépes adatkezeléseinek szabályrendszeréből nőttek ki. A gyakorlatban naponta egymásnak feszül a jog és a technika. Egyszerű lenne azt mondani, dobjuk ki a poros adatvédelmi elveket, engedjük szabadon a mérnökök teremtő fantáziáját. Csakhogy gyakran az adatvédelmi alapelvek védik fogyatkozó magánéletünket. Számos technika szorítja egyre kisebbre Robinson szigetét, holott az emberekben él a vágy arra, hogy békén hagyják őket. A totális ellenőrzés akkor is átlépi az ellenőrzöttek ingerküszöbét, ha nincs takargatni valójuk.

Figyelemre méltó adatvédelmi aggályt vet fel a profilképzés is. Az anonim – beazonosított személyhez nem köthető – profil ugyanúgy a manipulálás előszobája lehet, mint a személyhez kötődő adatokkal való visszaélés.

A technikai eszközök fejlődő naplózó kapacitása, a naplók összekapcsolása és kiértékelése is veszélyeztetheti a magánszférát. Sérül a tájékozódás szabadsága akkor, ha nyoma marad akár egy webes folyóirat megtekintésének is. Lehet, hogy ez a hatás a Gutenberg galaxis reneszánszát eredményezi majd?

Az adatvédelem más fontos jogokkal is ütközhet. Elsősorban a blogok bejegyzései során kell egyensúlyozni a véleménynyilvánítás szabadsága és az adatvédelem között. A levéltitok határait feszegeti a céges e-mail-ek vizsgálata. A kutatás szabadságát csorbítaná, ha a kutatót arra kötelezné a jog, határozza meg, ki fért hozzá kutatási eredményeihez. Bizony azt is nehéz eldönteni, mikor anonim egy adat. Az nem elegendő, hogy az adatkezelő jelenlegi technikai felkészültsége mellett nem tudja megszemélyesíteni adatait. Egy képrögzítő rendszerhez utólag is illeszthető arcfelismerő rendszer, és a felvételek jelentősége máris megnő.

AZ ELMÉLET ÉS A GYAKORLAT EGYMÁSRA HATÁSA

A felhő infrastruktúra igénybe vétele az adatfeldolgozók felelősségére irányítja a figyelmet. Az adatkezelő csak azt tudja, adatállományát a felhőben helyezte el, de azt, hogy például a fizikai adattárolás mely földrészen zajlik, az esetek többségében nem ismeri.

A célhoz kötöttség elvét a gyakorlati tapasztalatok az arányosság elvével gazdagították. Tréfás példával élve, a belépőkártyákon az arckép alkalmazása elterjedt, az egészalakos, fürdőruhás képek viszont már sértenék az arányosság kérdését. Fontos gyakorlatban kiérlelt irányelv az is, hogy az érintettek hozzájárulása nem lazítja a célhoz kötöttség elvének szigorát. Sajnos tapasztalható, hogy az adatalanyok átgondolatlan hozzájárulást adnak, majd sérelmezik azt, ami történt adataikkal. Elegendő talán a közösségi oldalakon közzétett információk árnyékos oldalára utalni.

A különleges adatok körének bővítése is indokolt. Az azonosító (például bankkártya) adatok, biológiai, biometrikai adatok legalább annyira érzékenyek, mint a büntetett előélet adatai.

Az adatbiztonság iránti fokozott igény hívja életre az adatkezelés feletti érintetti ellenőrzés erősítését. Ezzel szoros összefüggésben az adatvédelem területén is előtérbe kerül a kockázatarányos védelem és az incidens nyilvánosság iránti igény.

Az is világossá vált, hogy az elemi adatok védelme kevés. A jogi védőernyőt ki kell terjeszteni a kísérő technikai, forgalmi, helymeghatározó adatokra is.

A JOGFEJLŐDÉS VÁRHATÓ IRÁNYAI

A felvillantott folyamatok eléggé markánsan kijelölik az adatvédelmi jog fejlődésének irányát. A problémakörök európai és hazai felmérésének eredményeként olyan csomópontok körvonalazódnak, melyekre a jogalkotónak figyelemmel kell lenni. A teljesség igénye nélkül néhány mérföldkő kiemelésre érdemes.

A „felejtés joga" azt jelenti, hogy biztosított legyen a valós adattörlés. Az adatzárolás nem képes az adattörlés teljes körű kiváltására. Ameddig az adatok fizikailag rendelkezésre állnak, felhasználásuk, kiszivárgásuk fenyegetést jelent az adatalanyra.

Az adatok sorsának ellenőrzése úgy erősíthető, ha tényleges kontroll biztosított a személyes adatok gyűjtése, útja, felhasználási módja felett.

Az átláthatóság elve teljesül, ha: az adat életútjának követhetősége megvalósul az adat teljes életciklusában, különösen az adatátadások során.

Adatvédelmi szempontoknak alapértelmezésben kell érvényesülniük. Egyrészt már a rendszer tervezése térjen ki az adatvédelmi szempontokra, másrészt az Opt-in módszert kell erősíteni. Ez utóbbi azt is jelenti, hogy ne utólag kelljen „lekattintgatni" olyan rendszer beállításokat, melyek sérthetik az érintettek érdekeit, jogait.

Helyfüggetlen adatvédelemben kell gondolkodni. „Rómában viselkedj rómaiként" – tartja a régi mondás. Ha valaki az Európai Unió területén szolgáltat, kezel adatot, elvárható, hogy a honos adatvédelmi követelményeket teljesítse. Az elv világos: egy szerver külföldre költöztetésével ne lehessen kibújni a joghatóság alól. Az most még nehezen belátható, hogy a nemzetközi magánjog nyújt-e majd hathatós támogatást a külföldről, unión kívülről szolgáltatók túlkapásaival szemben.

Végül, de nem utolsó sorban az állami, szolgáltatói adatfelhasználást is korlátok közé kell szorítani. A túlzott, készletező adatigény által előálló fenyegetettség úgy tűnik, másként nem ellensúlyozható.

Dr. Dósa Imre
adatvédelmi, biztonsági szakértő